

- (дата звернення: 06.04.2023).
3. Електронні підручники для навчання в умовах воєнного стану розміщено у вільному доступі. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 06.04.2023).
 4. Застосування цифрових технологій під час дистанційного навчання учнів початкової школи в освітньому процесі. *Освітній проект «На Урок» для вчителів* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 06.04.2023).
 5. Математика для 1 класу: задачі та завдання онлайн – Learning.ua. *Онлайн тести, завдання з інтерактивного навчання для учнів, батьків, вчителів – сайт шкільної та дошкільної освіти Learning.ua* : веб-сайт. URL: <https://learning.ua> (дата звернення: 06.04.2023).

Олег Карпанець

ЦЕРКОВНОПАРАФІЯЛЬНІ ШКОЛИ НА ПРАВОБЕРЕЖЖІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

У першій половині ХІХ ст. організоване шкільне навчання було великою рідкістю і бажаючі здобути хоча б елементарні знання реалізовували своє бажання у приватному порядку за окрему плату. В цей час уряд неодноразово намагався залучити духовенство до поширення освіти серед населення (укази 1805, 1807, 1828, 1836, 1837, 1840 рр.). «Статут духовних консисторій» також вимагав від парафіяльних кліриків поширювати початкову освіту серед селянства [1, с. 320]. Це були школи грамотності у найвужчому їх значенні, які мали давати елементарні знання. Попри намагання влади, все ж результати були невтішними. Не вирішувалися питання з приміщеннями для шкіл, забезпечення літературою. Серйозною перешкодою в організації парафіяльних шкіл були поміщики, які негативно ставилися до ідеї навчання селянства. Не було розуміння потреби в освіті і серед самих селян. Тому школи були нечисельними та часто діяли короткий час. Зокрема, у 1847 р. Уманське духовне правління рапортувало до консисторії, що діти не були забезпечені літературою, постійно відривалися від навчання на вимоги батьків та поміщиків. А всі 34 школи, які були в повіті зачинилися [2, с. 121].

Проте історичні обставини середини ХІХ ст. змушували широку громадськість задумуватися над необхідністю масової освіти. Технічний прогрес вимагав грамотного робітника, який би міг прочитати інструкцію чи креслення, а заплановане скасування кріпацтва давало можливість вільному селянину не обмежувати своє майбутнє лише сільським господарством, що також вимагало хоча б мінімального знайомства з азами

грамоти. Варто відзначити, що на середину ХІХ ст. в українських губерніях ситуація з охопленням дітей освітою була катастрофічною – 98% дітей шкільного віку залишалося поза освітою, а школи для народу майже не створювалися [3].

У 1859 р. священник м. Біла Церква П. Лебединцев створив на замовлення влади чотири «зразкові» школи [1, с. 320–321]. Приклад П. Лебедицева був схвалений і місцевою владою, і самим імператором Олександром ІІ. Київський генерал-губернатор князь І. Васильчиков хотів перешкодити польській освітній діяльності серед селянства, а також церковнопарафіяльні школи розглядалися як інструмент впливу держави на населення для виховання вірнопідданських почуттів. Для цього, на думку високопоставленого чиновника цілком підходили православні церковнопарафіяльні школи [4, с. 18–20].

Кількість парафіяльних шкіл швидко збільшувалася на Київщині. Саме Київська єпархія з 1206 школами та 23588 учнями (19 015 хлопчиків і 4 573 дівчаток) лідирувала в Російській імперії [5, с. 145]. Подібний стрибок у чисельності початкових шкіл відбувався у Подільській губернії. Якщо на порозі скасування кріпацтва у ще поодиноких подільських церковноприходських школах навчалось лише 2897 школярів, то в 1862 р. у губернії було 1157 таких шкіл, у яких налічувалося 23297 учнів, а в 1869 р. подільський преосвященний повідомив до столиці, що в підвідомчій йому єпархії функціонує 1293 школи, які відвідують близько 30000 дітей обох статей. Процеси дійсно набрали «революційних» масштабів – за одне десятиліття кількість церковнопарафіяльних шкіл виросла у сотні разів, а число школярів збільшилося вдесятеро [6, с. 31].

Відповідно до «Програми навчання у церковнопарафіяльних школах Київської єпархії» учні засвоювали такі предмети: 1) читання церковнослов'янською та російською; 2) Закон Божий; 3) арифметику; 4) російську історію; 5) російську мову; 6) церковний спів [7, с. 384]. Новостворені школи фінансувалися за рахунок парафіян.

У середині 70-х років ХІХ ст. кількість шкіл у парафіях Київщини збільшилася до 1348, де навчалось 37127 хлопчиків та 7488 дівчаток, у 1900 р. – до 1812, з яких 1135 церковнопарафіяльних та 677 шкіл грамоти [8, с. 66]. Багаторазова перевага хлопчиків над дівчатками у школах свідчила про місце жінки у тогочасному патріархальному суспільстві. У 1894 р. у Подільській губернії нараховувалося вже 1334 церковнопарафіяльні школи – значно більше, ніж в часи навіть найбільшого «революційного» підйому. За числом шкіл цього типу Подільська єпархія нарівні суперничала з Київською митрополією, котра вважалася загальноновизнаним лідером у цьому плані [6, с. 36].

Слід зазначити, що і на початок ХХ ст. кількість церковнопарафіяльних шкіл в Україні продовжувала зростати. Так, у 1900 р. в Київській, Волинській, Подільській губерніях церковнопарафіяльні школи

складали понад 80% усіх початкових шкіл [9, с. 293]. Підкреслимо, що у правобережних губерніях церковнопарафіяльних шкіл, через відсутність земств та земських шкіл, було значно більше ніж на Лівобережжі.

Отже, в другій половині XIX ст. спостерігався активний розвиток мережі церковнопарафіяльних шкіл, які відіграли особливу роль у поширенні початкової освіти серед широких мас населення.

Список використаних джерел

1. Степаненко А. В. «Киевский почин» о. Петра Лебединцева: попытка микроисторического анализа. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*, 2008. Вип. XV. С. 320–334.
2. Школы при сельских церквях в Киевской епархии. *Киевские епархиальные ведомости*. 1861. № 4. С. 108–121.
3. Дзюба О. М., Лазанська Т. І. Парафіяльні школи. *Енциклопедія історії України*. Т. 8. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Parafialni_shkoly.
4. Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини : монографія. Біла Церква, 2008. 627 с.
5. Кузнець Т. Православне духовенство Уманського повіту за матеріалами «Киевских епархиальных ведомостей». *Київська старовина*. 2004. № 1. С. 135–148.
6. Перерва В. С. Церковно-шкільна «революція» у Подільській єпархії другої половини XIX ст.: головні події та виконавці. *Освіта, наука і культура на Поділлі*. 2011. Т. 18. С. 29–39.
7. Программа обучения в церковно-приходских школах Киевской епархии. *Киевские епархиальные ведомости*. 1864. № 12. С. 384–391.
8. Всеподданнейший отчет обер-прокурора Святейшего Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1900 год. Санкт-Петербург : Синодальная типография, 1903. VI, 387, 83 с.
9. Бричок С. Б. Історія становлення та розвитку церковнопарафіяльних шкіл в Україні. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць*. 2005. Вип. 40. С. 288–297.

Сергій Кірдан

ВПЛИВ ВОДРОЗЧИННИХ ТА ЖИРОРОЗЧИННИХ ВІТАМІНІВ НА МЕТАБОМІЗМ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Повноцінне функціонування організму людини залежить від низки чинників, одним із яких є вплив водорозчинних та жиророзчинних вітамінів. У науково-популярних виданнях часто можна знайти інформацію щодо важливості вітамінів для життєдіяльності людини, необґрунтовану та ненаукову характеристику певних продуктів, споживання яких чинить